

The Subject of Culture Within the Objective Scope of the Philosophy of Education

Svitlana Cherepanova — Doctor of Philosophical Sciences, Associate Professor
Lviv Ivan Franko National University
(Lviv, Ukraine)

E-mail: cherepanovalviv7@gmail.com

In the article it is pointed out that European and worldwide integration processes, the informatization and the competitive character of all the spheres of social life require the overcoming of the tendency of “catching up” that is characteristic of Ukraine — in favour of leaving behind the transformation of the educational sphere, especially the pedagogical one. The attitude of a human being to the world contains theoretical (knowledge and ideas) and practical aspects. Created in the process of social development new establishments, things, technologies have a human content; implement human subjectivity — knowledge, intellect, feelings, thinking, volition, convictions, objectives etc. Under discordant challenges of globalization, the philosophy of education can provide an adequate answer, approaches and objectives. The philosophy of education functions as a combination of world view theories (ideas), scientific, cultural, value, moral and ethical principles that predetermine not only the content of education but also a certain type of personality... This takes into account the peculiarities of technogenic (western) and traditional (eastern) cultures, that is the type of personality: individualistic (the West), collectivistic (the East). The methodological prospects are determined by the correlation of humanitarian, dialogical, synergetic paradigms, the philosophic anthropology and ontology with the accent on culture creation as overcoming the boundaries of the possible (cognition, activity) creation of the being by means of culture. The humanitarian and culture creating strategies of the philosophy of education are grounded as conceptually reasonable: integrity and interaction of basic being and value concepts (man-science-culture-art-the style of thinking) and objectives — the formation of a personality as a subject of culture. The formation of the subject of culture takes place in a certain social community, among moral rules, customs and traditions. Because of essential differences between the East and the West (philosophical, political, economical, sociocultural) it is culture that helps to preserve and develop national educational systems. Creative potential of subject of culture in the subject field of philosophy of education is considered. But a classic Lviv Ivan Franko national University and “New School” (a project of Ministry of Education and Science of Ukraine) show substantial contradictions in relation to the preparation of a teacher to education and studies of creative personality. Accordingly, the preparation of a teacher needs the methodological updating, taking into account the distribution of digital technologies. The self-organization of the subject of culture is revealed in the sphere of synergetic. That is the open humanitarian scope, transdisciplinary achievements of science, education, culture, art, new tendencies of interaction between nature-man-culture-society-the Universe: dialogical, communicative, intersubjective, existential, culture creativel, rational. The ontological openness of the philosophy of education as a systemic phenomenon personifies the being of a man in the mental signs, and at the same time as a subject of culture, a subject of history, a subject of nation, a subject of the world.

Key Words: philosophy of education, subject of culture, creatio, classic university, “New School”, digital technologies, humanitaria, ontology, synergetic, self organization, existentiality

© Cherepanova, Svitlana, 2017

Суб'єкт культури у предметному просторі філософії освіти

Світлана Черепанова — доктор філософських наук, доцент
Львівський національний університет імені Івана Франка
(Львів, Україна)

У статті зазначено, що європейські та загальносвітові інтегративні процеси, інформатизація, конкурентність усіх сфер суспільного життя, потребують подолання властивої для України радше «доганяючої» тенденції — на користь випереджальної трансформації освітньої галузі, особливо педагогічної. За суперечливих викликів глобалізації, адекватну відповідь, підходи, цілі уможливорює філософія освіти. Філософія освіти функціонує в сукупності світоглядних теорій (ідей), наукових, культурних, ціннісних, морально-етичних засад, які зумовлюють не лише сенс і зміст виховання та навчання, а й певний тип особистості... Цим враховано особливості техногенної (західної) і традиціоналістських (східних) культур: тобто тип особистості: індивідуалістичний (Захід), колективістичний (Схід). Методологічні перспективи виявляє співмірність гуманітарної, діалогічної, синергетичної парадигми, філософської антропології та онтології із акцентом на культуротворчість, як подолання меж можливого (пізнання, діяльність) творення буття засобами культури. Обґрунтовано концептуально доцільними гуманітарно-культуротворча стратегія філософії освіти: єдність і взаємодія базисних буттєво-ціннісних концептів (людина-наука-культура-мистецтво-стиль мислення) та цілепокладання — становлення особистості як суб'єкта культури. Натомість класичний Львівський національний університет імені Івана Франка і «Нова школа» (проект МОН України) стосовно підготовки педагога до виховання й навчання креативної особистості, виявляють радше суттєві суперечності. Відповідно підготовка педагога потребує методологічного оновлення, враховуючи поширення цифрових технологій. Самоорганізацію суб'єкта культури обумовлює методологія синергетики. Йдеться про відкритий гуманітарний простір, трандисциплінарні досягнення науки, освіти, культури, мистецтва, нові тенденції взаємодії природи — людини — культури — суспільства — Всесвіту: діалогічні, комунікативні, інтерсуб'єктивні, екзистенціальні, культуротворчі, раціональні. Онтологічна відкритість філософії освіти як системного явища, персоніфікує буття людини в ментальних ознаках, й водночас як суб'єкта культури, суб'єкта історії, суб'єкта нації, суб'єкта світу.

Ключові слова: філософія освіти, суб'єкт культури, креативність, класичний університет, «Нова школа», цифрові технології, гуманітарія, онтологія, синергетика, самоорганізація, екзистенціальність

Вступ

Актуальність зазначеної проблеми обумовлюють глобальний тотально нестабільний мегасоціум, інтеграційні загальносвітові та європейські освітні процеси й міжкультурна комунікація (Захід-Схід), міжнародний розподіл праці, ринкова економіка, інформатизація усіх сфер суспільного життя, цифрові технології, екологічні та екзистенціальні ризики... Концепція «інформаційного суспільства» знаходить реалізацію в європейських положеннях («Електронна Європа»). Міжнародні документи (Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства та ін.) засвідчують інформатизаційне і техніко-технологічне забезпечення освітніх процесів промислово розвинутих країн світу (США, Японія, Сінгапур). Нагальна необхідність освітніх змін в Україні постає своєрідною точкою біфуркації. За суперечливих глобалізаційно-інформаційних

викликів, необхідна адекватна відповідь: здійснення системної модернізації освітньої галузі України або залишатися на периферії цивілізаційного розвитку. Адже знання, свідомість, мислення людини мають не лише адаптуватися до сучасних викликів, а й випереджати буття. Освіченість сьогодні — передусім знання іноземних мов, інформаційні технології, діяльність у команді, високий професіоналізм, конкурентність на міжнародному ринку праці. Водночас інформаційний бум не відкидає нівелювання морально-етичних засад інформації або її спотворення задля політичних і корпоративних цілей. Нові мегапланетарні реалії зумовлюють перегляд світоглядно-філософських підходів до освіти, мислення, пізнання. Світоглядно й ціннісно спрямовувати виховання та навчання нових поколінь в Україні на розвиток критичного мислення, творче застосування знання як методології життєдіяльності — покликана філософія освіти.

Базисні буттєво-ціннісні концепти філософії освіти

Аналіз наукових досліджень свідчить, що філософію освіти як самостійний науковий напрям розглядають українські дослідники, зокрема Віктор Андрущенко (Viktor Andryshenko), Олег Базалук (Oleg Bazaluk), Людмила Горбунова (Lyudmyla Gorbunova), Ірина Добронравова (Iryna Dobronravova), Іван Зязюн (Ivan Zyazyn), Владлен Лутай (Vladlen Lytay), Валерій Скотний (Valery Skotnyi) та зарубіжні вчені (John Dewey, Nicolas Burbules, Matthew Lipman, Megan Boler, Kurt Tärnlund, Richard Pring, Paulo Freire, Boris Hershunsky, Vladimir Platonov, Vyacheslav Stëryn).

Зауважимо: курс філософії освіти в розвинутих країнах (зокрема США) є обов'язковим для підготовки педагогів. Та у педагогічних закладах України філософія освіти радше знаходиться на стадії становлення.

Автор цього допису обстоює світоглядно-культуротворчий підхід до філософії освіти як галузі гуманітарного знання. Певну спробу відповіді на планетарні виклики вбачаємо в гуманітарно-культуротворчій стратегії філософії освіти, у проблемному полі якої органічно взаємодіють базисні буттєво-ціннісні концепти (людина-наука-культура-мистецтво-стиль мислення) та випереджальна ціль — становлення особистості як суб'єкта культури [Черепанова, 2011].

Людина — основоположний концепт філософії освіти. Людина, як універсальна відкрита система, поєднує загальне (загальнолюдські цінності) — особливе (національні цінності) — окреме (особистісні цінності). Через концепт людини філософія освіти виявляє зв'язок із світоглядом, наукою, культурою, мистецтвом, цінностями, їхніми трансформаціями у різних суспільствах. Проходячи різні стадії буття, людина в той чи інший спосіб реалізує свою суб'єктивність. У філософському сенсі, людина є «предметом пізнання». Проекція на людину становить об'єднуючу ідею обґрунтування філософії освіти в гуманітарно-культуротворчих імплікаціях. У кінцевому підсумку філософія освіти орієнтована на людину і функціонує як системне соціокультурне явище.

Наука, наукова картина світу пов'язані із світоглядно-філософськими, культурними засадами пізнання й діяльності. Наука, освіта, виховання належать до найдавніших форм культурної діяльності людства. Наука як соціальний інститут складається у XVII-XVIII ст. Її появу знаменує переворот, який здійснив польський астроном, вчений-гуманіст Микола Коперник (Nicolaus Copernicus; 1473-1543). Він учень Юрія Дрогобича (Yuriy Drohobych), болонських і падуанських астрономів. За допомогою математичних розрахунків Коперник (Copernicus) довів доцільність давньої ідеї геліоцентризму, заклав підстави сучасних нау-

кових уявлень про будову Всесвіту. У тогочасній Європі виникають перші наукові товариства, академії, наукові журнали. Наука орієнтована на пошук істини. Свідомості людини властива органічна взаємообумовленість теоретико-пізнавальних (знання, ідеї, осмислення граничних засад людського буття, культури, процедура філософської рефлексії) та соціально-психологічних (почуття, воля) елементів. Натомість переконаннями стають знання, котрі пройшли через світ почуттів і волю людини. Звідси для творчого розвитку особистості педагога, як і суб'єктів учіння (дошкільники, початкова, вища школа...) необхідні ґрунтовні знання світової та вітчизняної культури.

Культура — концепт філософії освіти, який суттєво зумовлює життєтворчість людини. Кожній історично конкретній формі культури властиві світоглядні універсалії. Розвиток суспільства характеризує система універсалій культури (уявлення про людину, природу, суспільство, добро і зло тощо). Взаємодія світоглядних універсалій (категорій культури) зумовлює світовідношення людини, акумулювання й трансляцію соціокультурного досвіду. Із філософського погляду, творчість — діяльність культурна, яка поєднує інновації, духовно-інтелектуальне піднесення особистості, нації, країни. Творчість радше матеріалізована духовність буття людини у культурі. За відмінностей Заходу та Сходу (філософські, політичні, економічні, культурні, світо відношення загалом), власне культура сприяє збереженню та розвитку національних освітніх систем. Спеціалізованою формою культури є мистецтво.

Мистецтво в системі філософії освіти, вперше обстоює автор цих рядків. Інформатизація і мультимедійні технології змінюють традиційні форми навчання, сутнісно духовною є цінність Слова. Набувають змін сприйняття мистецтва («фрактальність», віртуалізація тощо). Засобами мистецтва можливо не лише оптимізувати різні види інформації (вербальну, сенсорну, структурну), а й досягти гармонійної взаємодії правої (художньо-творчої) й лівої (аналітичної) півкуль головного мозку. Мистецтво безпосередньо діє на почуття, через них — на інтелект, і опосередковано на соціальну практику. Тобто розвинена чуттєвість спонукає дію інтелекту. У такий спосіб мистецтво поєднує чуттєве та логічне пізнання, активізує почуття, волю, інтелектуальний пошук інноваційних рішень. Твір мистецтва народжується двічі. Через діалог естетичного спів-переживання й спів-творчості художника і реципієнта (той, хто сприймає твір мистецтва) щораз відбувається таїнство: відкриття людиною буття світу в загальнокультурних архетипах слова (Логосу), кольору, мелодії, пластики... *Сім кольорів веселки*, що спалахнула у променях Сонця, — і розмаїття живописних полотен... Живопис — своєрідна символіка Універсуму, яка виявляє космічне і людське через творчість митця. Чи захистить нас Марія-Оранта (IX ст., Софія Київська), заступниця роду людського, від нас самих, від деструктивності самої людини? Можливо людина не відає, що творить, залишаючи нащадкам Хіросіму і Чорнобиль? *Сім нот музичної гами*, гармонія звуків — і неповторність талановитих музичних творів та виконавців. «Застигла музика» вбачається в архітектурі. Виразність каменя, у якого «збрали все зайве», — і численні шедеври світової пластики. Скульптура — симфонія почуттів, до якої кожен митець долучає власну мелодію. «Думка» — вишукано вирізьблена жіноча голівка, гармонія почуттів та інтелекту, привабливість пізнання як нескінченний пошук *ІСТИНИ* (Думка. 1886. Мармур. Огюст Роден. Франція).

Процес пізнання характеризує взаємообумовленість чуттєвого та раціонального рівнів свідомості. Тому освітня практика має містити взаємодію інформаційних потоків, які розвивають чуттєву (мистецтво, художня культура) і раціональну сфери свідомості суб'єктів учіння. Відповідне спрямування освітнього процесу потребує

реального втілення в навчальних технологіях, опануванні будь-якої професії, а головно — педагогічної. Педагог-реципієнт покликаний зацікавити суб'єктів виховання та навчання, спонукати до художнього сприйняття як естетичної події, розвитку особистісних естетичних якостей... Причому опанування знаннями, професійно-орієнтованими видами і технологіями діяльності теоретично, змістовно, функціонально пов'язано із розвитком стилю мислення.

Стиль мислення — узагальнюючий концепт філософії освіти. Як певна концептуалізація буття, стиль мислення обумовлює пізнання, життєтворчість людини, педагогічну діяльність. Стиль мислення належить до актуальних проблем методології науки, філософії освіти, педагогіки. Філософський аналіз виявляє взаємозумовленість стилю мислення та методологічної організації свідомості. Метод характеризує «втілена раціональність» (мистецтво, наука, практика) — Сергій Кримський (Serqey Crimean).

Зміни стилю мислення педагогів зумовлюють високі та надвисокі технології. Значні світоглядні, наукові, освітні, методологічні, технологічні перспективи виявляють нанотехнології. Наприклад, у США поширені спецкурси із нанотехнологій (вища школа), доступне інформування охоплює також коледжі й дитячі дошкільні установи. Якщо освоєння космосу є проривом у макросвіт, то нано-технології — у мікросвіт. Нано-технології засвідчують кардинальні зміни методологічного розвитку науки як такої, економічного укладу світу, технологічні можливості збереження інформації (чи не найбільша в світі Бібліотека Конгресу США може бути ущільнена до одного кубічного нано-сантиметра), перехід на дійсно інноваційний шлях розвитку. Нано-технології — надгалузеві, а нано-проекти соціально орієнтовані на людину. Оновлення методологічної культури науки дає змогу глибше пізнати природу людини, моделювати педагогічну діяльність в її духовно-ціннісному, морально-етичному, інтерсуб'єктивному, культуротворчому навчально-виховному відношенні. Світоглядно-ціннісного значення набувають гуманітарна експлікація стилю мислення, методологічне упорядкування наукового пізнання, наука-в-культурі, сприйняття глобального міжцивілізаційного простору не в опозиції «свій»-«чужий», а як культурна самодостатність «свого» й «Іншого», що позначається на становленні сучасного типу особистості (педагога) як суб'єкта культури.

Методологічно позиції автора цих рядків зумовлює співмірність гуманітарної, діалогічної, синергетичної парадигми, філософської антропології та онтології із акцентом на культуротворчість, подолання меж можливого (пізнання, діяльність) творення буття засобами культури. Філософія освіти як системне світовідношення, поєднує методологію, науку, цінності, національні педагогічні й культурні традиції. Філософію освіти характеризує сукупність світоглядних теорій (ідей), наукових, культурних, ціннісних, морально-етичних засад, які зумовлюють не лише сенс і зміст виховання та навчання, а й певний *тип особистості*... Цим враховуємо особливості техногенної (західної) і традиціоналістських культур, тобто тип особистості — індивідуалістичний (Захід), колективістичний (Схід); а також психологічні відмінності, екстравертність (Захід) та екстравертність (Схід) — Карл Юнг (Carl Jung).

Онтологічно предметне поле філософії освіти обумовлюють світоглядні категорії «буття людини», «буття культури», «буття людства», «свобода», «духовність», «самоцінність людини». Людині властива здатність відкрити себе, свою свідомість, простір природи, соціуму, духовності, художнього сприймання Всесвіту... Онтологічна відкритість філософії освіти, як системного явища, персоніфікує буття людини в ментальних ознаках. Онтологічний підхід дає змогу уточнити предметне поле філософії

освіти, а саме: конституювання філософії освіти як філософії людини й способу буття людини в універсумі культури. Певне розширювальне трактування опосередковано демонструє методологічний потенціал філософії освіти, виявляє трансдисциплінарні, транснаукові, трансгуманітарні інтенції, пропонує можливі сфери праксеології культуротворчості, що сукупно апелюють до людини як суб'єкта культури.

Суб'єкт культури у сучасному філософсько-освітньому дискурсі

Аналіз проблеми суб'єкта простежується в розвитку філософського знання в Україні: Павло Копнін (Paul Kopnin), Віталій Табачковський (Vitaliy Tabachkovsky). В реаліях глобалізації філософського сенсу набувають «суб'єкт всесвітньо-історичного процесу» — Вілен Горський (Vilen Gorski), «галактичний суб'єкт» — Сергій Кримський (Sergey Crimean), «суб'єкт глобальних антропогенних дій» — Валентин Лук'янець (Valentin Lukanets).

Відношення людини до світу містить теоретичні (знання, ідеї) й практичні аспекти. Творчу активність людини зумовлюють психофізіологічні та соціокультурні чинники. Створювані в процесі суспільного розвитку нові об'єкти, речі, технології мають людський зміст, втілюють людську суб'єктивність — знання, інтелект, почуття, мислення, волю, переконання, цілепокладання тощо. Стосовно цілей філософії освіти XXI ст., зазначено «ідеал всебічно розвиненої людини» — Віктор Андрущенко (Viktor Andryshenko), Владлен Лутай (Vladlen Lytay); «інноваційна людина» — Василь Кремень (Vasil' Kremen'), Ірина Предборська (Iryna Predborska); «суб'єкт культури» — Світлана Черепанова (Svitlana Cherepanova). Особистість постає і суб'єктом впливу на культуру, і об'єктом, що зазнає впливу культури. Становлення суб'єкта культури відбувається в певному соціумі, середовищі моральних приписів, звичаїв, традицій, техногенної (західної) і традиціоналістських (східних) культур. Духовно-ціннісні основи буття європейської людини визначає культурний простір юдео-християнської традиції. Для людини східного ареалу, наприклад, Китай, властиві конфуціанство, даосизм, буддизм (Китай); Японія — глибині зв'язки синтоїзму (давня національна релігія), конфуціанства, буддизму. На Сході історично складається каліграфія як традиція письма і вид образотворчого мистецтва; графічні символи стимулюють праву півкулю головного мозку, пов'язану із творчістю, мистецтвом, емоційністю, музикальністю. На Заході домінує алфавітне письмо, активізується ліва півкуля головного мозку, логіко-аналітичне мислення; пріоритетного розвитку набувають інтелект, раціональність, однак простежується певний недолік емоційних та асоціативних аспектів мислення. Самоорганізація суб'єкта культури зумовлена синергетично, що потребує враховувати тенденції міждисциплінарного синтезу, специфіку східного (ідея цілісності, принцип дао) й західного мислення, «нову раціональність» — Ілля Пригожин (Ilya Prigogine), «автопоезис думки» (вектор на самодобудовування), ідеї «пробуджуючого навчання» — Сергій Курдюмов (Sergey Kurdyumov).

Підготовка педагога у класичному університеті

Як відомо, перший класичний університет було відкрито 1088 року в Болоньї (Італія), фронтон якого містить красномовний напис, що й засвідчує призначення Університету: *Немає університету без науки*. На українських землях вперше титул «Університету»

офіційно було надано єзуїтській колегії у Львові (20 січня 1661 р.). Львівський університет не припиняв свого існування від 1784 року, і дотепер вважається першим класичним університетом на українських теренах.

Пропонована гуманітарно-культуротворча стратегія філософії освіти кореспондує із суспільно значущими соціальними інституціями класичного університету, якими є *наука-освіта-культура*. Однак у сучасній Україні відбувається повсюдне скорочення гуманітарної складової освітнього процесу. Така тенденція властива для класичного Львівського національного університету імені Івана Франка загалом, й новоутвореного факультету педагогічної освіти (2015) зокрема. Так, упродовж 2016/2017 навчального року на кафедрі початкової та дошкільної освіти щодо магістерської підготовки відмінили такий курс як «Педагогічна евристика», а від 2017/2018 навчального року скасована й «Філософія освіти»? Керівництву кафедри виявилась доречною заміна «Філософії освіти» на так звану освітологію (радше довільний симбіоз різних освітніх галузей), що не витримує теоретичного, методологічного чи праксеологічного зіставлення, у тому числі у контексті Педагогічної Конституції Європи, яка базується на загальній філософії освіти (стаття 3.1).¹

Академік Володимир Вернадський (Vladimir Vernadsky) вважав необхідним здійснювати підготовку педагогів «гуманітарно-освічених». Гуманітарне забезпечення університетської освіти України потребує удосконалення, відповідно до досвіду розвинених країн Європи та світу — Віктор Андрущенко (Viktor Andryshenko). Відомі здобутки організації гуманітарної освіти та виховання поколінь в Японії, де уперше в світовій освітній практиці на музичне й образотворчо-дизайнерське мистецтво відводиться по чотири години на тиждень від першого до 12-го класів включно... Приклад Японії засвідчує, що художня освіченість поколінь зумовлена економічно. Створюючи законодавче, наукове, виховне, освітнє забезпечення художнього й інтелектуального розвитку нації, Японія забезпечує виробництво високоякісної продукції, конкурентність знання в умовах ринку та міжцивілізаційної взаємодії. Цікавий досвід гуманітарної підготовки студентів містить Массачусетський (м. Кембридж) технологічний інститут, один із престижних у США, який від 2012 року очолює рейтинг провідних університетів світу. Причому спеціалізацію в Массачусетському технологічному інституті визначають філософія, політичні науки, література, музика, образотворче мистецтво, історія...

Чи в Україні настане час, коли підготовка педагога буде відповідати світовим гуманітарним традиціям, враховуючи нормативні предмети чи спецкурси, передусім «Образотворче мистецтво», «Художня культура»?

Багаторічна авторська науково-педагогічна діяльність містить інтерактивні форми організації навчальної, наукової, самостійної роботи студентів педагогічних спеціальностей (родознавство, штудіювання джерел, дискусії із проблем філософії освіти, мистецтва, креативності педагога).

Становлення суб'єкта культури вперше здійснено у площині філософії освіти на підставі методу родового самопізнання, його адаптації до системи національного виховання в Україні. Авторський досвід родознавчих досліджень студентів охоплює період від 1992 року (впроваджено у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка, згодом в інших закладах освіти різних рівнів акредитації) — дотепер. Наприклад, виявили знання свого роду до сьомого коліна — 25 відсотків досліджень; більшість досліджень — це дані про 4-5 поколінь,

¹ Педагогічна Конституція Європи. www.arpue.org

трапляються родинні записи за 8-14 поколінь. Простежується позитивна тенденція відродження родинних династій: медичної та військової (4-7 поколінь), педагогічної (2-4 покоління). Родознавчі дослідження (сім поколінь за українською національною традицією), онтологічне укорінення в історичному бутті, рефлексія над буттям роду, суттєво оптимізують міжкультурні відносини у багатонаціональному середовищі України [Черепанова, 2008]. Відстоювання цілісності та європейського вибору України потребує духовної згуртованості соціуму. Вважаємо своєчасним і доцільним розглядати Повноліття молоді як суспільно-об'єднуючу національну ідею — започаткувати в Україні День Повноліття у статусі державного. Звідси необхідність системних змін: упорядкування гуманітарної, соціальної, молодіжної політики на державному, суспільному, родинному рівні [Черепанова, 2015: 58-62].

Активізації художнього пізнання сприяють підготовка та проведення студентами екскурсій (музеї, культурні пам'ятки Львова тощо), вироблення навичок вести діалоги про мистецтво та освіту країн, мови яких вивчаються в педагогічному закладі (Україна, Велика Британія, Німеччина, Франція, Іспанія) [*Філософія освіти і педагогіка...*, 2007: 293-324]. Відповідно збагачується особистісно-комунікативний педагогічний досвід, екзистенційне самовизначення як суб'єкта культури.

До питання «Нової школи» в Україні

Водночас не може не турбувати запропонована МОН України так звана «Нова школа. Простір освітніх можливостей. Проект для обговорення». Перехід до 12-ти років навчання демонструє радше сумнозвісну «доганяючу» тенденцію (аргументація — 11 років школи лише в Україні, Росії, Білорусі). Насправді йдеться про *чергове випробування духовно-ціннісної місії педагога на усіх рівнях та прикрий експеримент-випробування дитинством*.

Що пропонує МОН освіти? Як не дивно, «...менше теорії, більше практики» (с. 12 Проекту), компетентісний підхід й історично знайомі словосполучення на кшталт «буде»...

Що бракує Проекту Нової школи? На жаль, у Новій школі не простежується наукового, концептуального, економічного забезпечення.

Не кажучи вже про соціальну освітньо-професійну динаміку. Адже в розвинених країнах Європи (Німеччина, Фінляндія, Швеція й ін.) та Сходу (Сінгапур, Японія) — людина, котра набула вищу освіту (у тому числі педагогічну) — сутнісно змінює свій соціальний та економічний стан.

Що необхідно для ефективної трансформації української школи, освітянської галузі загалом?

Безперечно — науковий прорив, перехід до фундаментальної випереджальної освітньої стратегії. А це передусім проблемне поле філософії освіти як методології педагогіки, фундаментальності власне науки та навчання...І саме фундаментальність науки, як основа навчання, є відома освітня національна традиція, дещо забута чи знівельована в сучасній Україні. Тому й властива для нашої освіти фундаментальність... повертається до нас через моделі креативного навчання (Фінляндія, Швеція)!

Звичайно, економічний стан суспільства і національна наука не знаходяться в прямій залежності. Наголосимо, в незалежній Україні освіта все ще не постала в якості провідної соціальної й особистісної цінності. В освіті, від тоталітарного радянського суспільства і

дотепер, все ще домінує «залишковий принцип» фінансування. А справжня жертвовність педагогічної діяльності віднесена владою до сфери «бюджетників».

Справді, чи перетинаються інтереси, цілі української, по суті олігархічної влади, інтереси «електорату» (так сприймається можновладцями ті, хто їх обирає!) й цілі «Нової школи»?

Нащадки олігархів навчаються не в Україні, а переважно у кращих зарубіжних школах та Університетах. Верховна Рада, як попрання власне етичних норм, демонструє так звані родинні депутатські династії (дружини, брати, невістки, сини, доньки...). Але ж це *ми самі* обираємо владу, котра перетворилась на ракову пухлину «недоторканих»? Чи не тому наша пані Міністр освіти та науки, продовжує перебувати на цій посаді за доведеного факту плагіату? Чи можлива в Україні відставка «недоторканих»?

В Україні, покликання влади як соціального інституту, вбачаємо у забезпеченні гідних людини умов життєдіяльності, які спонукають до свідомого вибору між добром і злом на користь Добра. Відтак сутність влади визначає людський, буттєво-ціннісний вимір. Онтологічно-ціннісну сутність влади виявляє філософія освіти. Сучасним українським можновладцям варто нагадати позицію відомого педагога Василя Сухомлинського, на переконання якого, найбільшою є радість допомагати людям стати людьми, особливо маючи для цього владу.

З приводу «Нової школи», як і методологічного оновлення підготовки педагога, прийнятний критичний аналіз, який здійснив Едгар Морен (французький філософ і соціолог, засновник Центру трансдисциплінарних досліджень, Париж). Його дослідження «Освіта в майбутньому: сім невідкладних завдань» видане як документ ЮНЕСКО, перекладено більшістю мов світу. Йдеться про необхідність подолання марновірності та ілюзій щодо модернізації освіти всіх рівнів, вміння поєднувати та організовувати накопичені знання, що передбачає «реформу мислення» як фундаментального питання освіти та університету, оскільки орієнтує на контекст, глобальне, багатомірне, складне [Morin, 1999].

За поширення цифрових технологій, важливі прогностичні застереження доктора Мічіо Кайку (Michio Kaku), професор теоретичної фізики Сіті-коледжа Нью-Йоркського університету, котрий виступає з лекціями в багатьох країнах світу, зокрема в Україні (травень 2013). Основи наукової прогностики Мічіо Кайку (Michio Kaku) визначають три великі наукові революції: квантова механіка, біогенетика, штучний інтелект, що позначились на кардинальних змінах не лише ХХ, а й ХХІ ст. На його думку, «освітянам доведеться акцентувати на вмінні творчо думати й аргументувати»... Йдеться про важливість узгодження економіки-технологій-суспільного життя на ринку праці... У майбутньому залишаться здебільшого ті професії, які не до снаги роботам...; виграють творчі професії: мистецтво, акторство, комедійний жанр..., романісти, сценаристи й драматурги; програмування, лідерство, аналітика, наукова діяльність — усе те, що власне «робить нас людьми»... Комп'ютери не здатні моделювати людську природу, оскільки це вимагає розуміння мотивів і намірів... На жаль, музична індустрія проігнорувала застороги науковців, які передбачили, що в недалекому майбутньому музику легко пересилатимуть через Інтернет, як електронні листи... Тіло моделювати на комп'ютері значно простіше, ніж обличчя. Голівуд, створюючи у фільмах реалістичних монстрів і фантастичні створіння, іде спрощеним шляхом. Якийсь актор одягає обтислий комбінезон із сенсорами на суглобах. При кожному рухові актора сенсори надсилають сигнали в комп'ютер, комп'ютер створює анімаційну фігурку, яка точнісінько повторює

рухи актора — саме так знімали фільм «Аватар»... Варто переорієнтувати економіку й інвестувати в ті сектори, що максимально збільшують інтелектуальний капітал. Це одне із найскладніших завдань урядів ХХІ ст. Необхідні кардинальна реформа системи освіти..., перепідготовка вчителів, котрі мають відповідати вимогам технологічного суспільства» [Кайку, 2013: 46, 345 — 350].

Характерно, що філософські основи індивідуалізації навчання прагне визначити екзистенціалізм. Основне поняття екзистенціалізму — існування (екзистенція) — індивідуальне буття людини, занурене в своє «Я». Для екзистенціалістів об'єктивний світ існує лише завдяки буття суб'єкта. Йдеться про заперечення об'єктивного знання, об'єктивних істин; програм та підручників у школах, акцент на деформації особистості в сучасному світі, її відчуженні, втраті своєрідності тощо. Звідси мета школи: навчити школярів творити себе як особистість. Вчитель повинен надати учневі повну свободу засвоєння знань. Провідного значення набувають почуття, мрія, віра. Педагогічна діяльність передбачає критичне осмислення тенденцій абсолютизації буття (трактованої однією із причин «смерті філософії» в сучасній культурі), коли перевага надається альтернативним поняттям (ніщо, слід, подія, критика, віртуальна реальність тощо). Модерну властиві відносність істини, імпровізація на теми ірраціонального, заперечення традицій (християнської, конфуціанської, буддійської чи будь-якої іншої). Для постмодерністського соціуму характерні «еґоїстична агресивність» і «деструкція» — Еріх Фромм (Erich Fromm), «роз'єднані» і «відокремлені», «конфлікт» — Мішель Фуко (Michel Foucault), «деконструкція» — Жак Дерріда (Jacques Derrida), спільність і комунікація — Юрген Габермас (Jurgen Habermas). Постмодернізм виявляє «больові точки» людської цивілізації й конкретного суспільства. У постмодерні істина радше залежить від людини, істина — це вибір людини. Якщо у кожної людини своя істина, тоді так само релятивно сприймаються моральні цінності (добро і зло).

Висновки

Осмислюючи проблему суб'єкта культури у просторі філософії освіти, нами здійснено спробу окреслити деякі узагальнення:

1. На засадах гуманітарно-культуротворчої філософії освіти створюються об'єктивні передумови подолання відчуження науки, культури, мистецтва від освіти. Науку характеризує раціонально-логічне пізнання; філософію — теоретичне мислення, універсальні категорії, рефлексія над сенсом людського буття; мистецтво — емоційно-чуттєве сприйняття, духовно-практичне освоєння світу. Опосередковано впливаючи на соціум, мистецтво спроможне ушляхетнити міжособистісні стосунки (педагог-учень), духовно облагородити буття людини й буття світу. Наукове, філософське, художнє пізнання мають свою специфіку, натомість за принципом доповняльності — Нільс Бор (Niels Bohr), суттєво розвивають самопізнання. Ідеї цілісності людини й модальність можливого імпліцитно присутні в онтологічному конституюванні філософії освіти як філософії людини.

2. Із позицій гуманітарії найсуттєвішого оновлення потребує педагогічна діяльність в Україні. Варто поєднувати передові досвід і технології (Захід — Схід), національні культурні та педагогічні традиції. Концептуальних змін потребують радше закличні гасла «Нової школи»: пріоритетним має бути вектор на випередження; не збільшення років навчання, а креативно орієнтована підготовка й перепідготовка педагогів.

3. Полілог філософських, політико-ідеологічних теорій, соціальних і етнокультурних спільнот, комунікативно-інформаційну взаємодію, можна вважати тенденціями подолання кризи сучасної освіти як глобального загальносвітового й окремого національного, у тому числі українського явища. Взаємодія буття людини та розмаїття онтологій культури, власне й виявляє людино-і культурорівнірність філософії освіти, інтенції до полікультурної комунікації за самотності світовідношення. Європейська раціональність й східна традиційність утворюють певні духовно-ціннісні підстави становлення суб'єкта культури, набуваючи світоглядно-культуротворчого сенсу для філософії освіти.

References

- Кайку, Мічіо. *Фізика майбутнього: Як наука вплине на долю людства і змінить наше повсякденне життя у XXI сторіччі*. Львів: Літопис, 2013.
- Morin, Edgar. *Los siete sabers necesarios para la educación del futuro*. Paris, UNESCO, 1999.
- Філософія освіти і педагогіка: цінності культури. Комунікативний етикет: Україна. Великобританія. Німеччина. Франція. Іспанія*: навч. посіб. За редакцією Світлани Черепанової. Львів: ТзОВ «Простір М», 2007.
- Черепанова, Світлана. *Філософія родознавства*. Передмова проф. Валерія Скотного. Київ: Т-во «Знання», КОО. 2008.
- Черепанова, Світлана. *Філософія освіти. Світоглядно-гуманітарний вимір: людина-наука-культура-мистецтво-стиль мислення*. Львів: Світ, 2011.
- Черепанова, Світлана. Родознавчий потенціал філософії освіти. Повноліття в Україні, ідея державності як соціальний виклик. В *Future Human Image*, 2(5), 2015: 58 — 92.
- Педагогічна Конституція Європи. — Режим доступу: www.arpue.org.

References

- Kayku, MIchIo. FIZika maybutnogo: Yak nauka vpline na dolyu lyudstva I zmInit nashe povsyakdenne zhittya u XXI storIchchI. LvIv: LItopis, 2013.
- Morin, Edgar. *Los siete sabers necesarios para la educación del futuro*. Paris, UNESCO, 1999.
- FIllosofIya osvIti I pedagogIka: tsInnostI kulturi. KomunIkativniy etiket: UkraYina. VelikobritanIya. NImechchina. FrantsIya. IspanIya: navch. posIb. Za redaktsIEyu SvItlani CherepanovoYi. LvIv: TzOV “ProstIr M”, 2007.
- Cherepanova, SvItlana. FIllosofIya rodoznadvstva. Peredmova prof. ValerIya Skotnogo. KiYiv: T-vo “Znannya”, KOO. 2008.
- Cherepanova, SvItlana. FIllosofIya osvIti. SvItoglyadno-gumanItarniy vimIr: lyudina-nauka-kultura-mistetstvo-stil mislennya. LvIv: SvIt, 2011.
- Cherepanova, SvItlana. Rodoznavchiy potentsIal fllosofIyi osvIti. PovnollIttya v UkraYinI, Ideya derzhavnostI yak sotsIalnyi viklik. V *Future Human Image*, 2(5), 2015: 58 — 92.
- PedagogIchna KonstitutsIya Evropi. — Rezhim dostupu: www.arpue.org.